

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 64

Fylke: Oppland

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Ringebu

Emne: Død og begravelse

Bygdelag: Venabygd

Oppskr. av: Ein Hordhåugen

Gard: Venåsen

(adresse): Venabygd.

G.nr. 3 Br.nr. 3

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle og slik og har høyrd det fortalt.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Det var fleire slike varler. Daūmannsljos, såg folk ofte. Det var som eit lite lys, eller lysblink dei såg i mørket, helst da i naktene av den som var feig. Den feige såg det vistnok aldri sjølv. Daūmannsljos varla at ein kva var feig, men ein kunne ikkje seie akkurat kva det var. Daūmannsmell var ein smell dei høyrde utan forklares naturleg årsak. Det varla feigd på same måten som daūmannsljos. Kom kattugla fram i tønnet og sette seg på hús eller likn. varla det feigt folk. Kom hakkesputt eller ekorn på stugūveggen eller ~~ha~~ helst stugūglasit var det likeeins. Skreik revur like ved hús varla han feigt folk.
2. Julekvelden kunne ein gå i Korsveg = vegkryss der det hadde vore fratna lik på bae vega, da ville ein sjå feigda si. Såg ein inn gjennom stugūglasit julekvelden med dei kolte julegrænten, ville ein sjå den som skulle døyinna neste júl var hugūlaus. Det er fortalt om folk som såg etter, men ingen som som såg noko. Det var vist helst i slike tilfelle ein stunda livet av nokon.
3. Sjå sp. 2. I gravøl såg dei vel etter kva folk hestur som dro liket først sette fram. Sette han fram høgre foten først, var den neste som skulle døy i bearlaget ein mann, tok han i seg med venstre foten var det ei kvinne.

5. „Helgemaür“ var velkjint og mykje ontala slitt som det stiv i spis målt.
6. Dei sa om folk som likesom at hadde fått ordra opp for seg og gjorde ònna arbeid silt, når dei var døde „dei gjorde vel frå seg, det spódde nok feyða diva“.
10. Det var nok vanlig å hente prest og få „brød og vin“ på gardane, noko minde på husmannsplassane.
13. Det var sjeldan den døde fastsette noko om grafeda, men det kunne vel hende. Ein og annan småtingen hende det han gav bort til spesielle sløysfolk og vens.
14. „Han slokna“, „han har strik frå seg“.
18. Det var vanlig legge ei salmelok under haka, og det hende dei bót band for å halde haka oppe.
23. Canske snort. 5-10 timar det vanligaste.
24. Liket vart oftast lagt på låven eller stabbarst. Ofte låg det nok på bord eller benk imtil kista vart ferdig.
25. Om det låg på halm, veit eg ikkje, men det er Aruleg det var slitt. (Vi seier enda at ein ligg på ~~leg~~ likstrå når ein ligg i kista).
27. Likhalmen vart alltid brent, så snort liket var flytt av senga.
28. Nei.
30. Sjå sp. 23.
31. Dei nærmaste, kone, søsstrar, stundom med hjelp av grannekone.
32. Liket vart kladd i lang likskjorte (búskjorte), og ei likbløge over seg. Fattigfolk måtte ofte sløysle likbløga, og mytte ei vanlig skjorte til likskjorte.
36. Ja.
38. Búsliket. (Av å bú = gjra seg reide).
39. Búklør
42. Sjeldan
43. Det hende nok ofte. gamle folk hadde gjerne gjat seg likskjorte som dei hadde liggande.

57. Kring hundtårst skiftet. Men for barn & det dørne på at det så seint som kring 1912 var heimegjorte likkles (granne garden heime).
52. Ja, av papir.
58. Likkiste enner hadde dei liggande på dei fleste gardar, og meir forsyndige húsmanns plassar. Ofte var kista gjort ferdig, når dei venta nokon skulle dø. Ei húsmannskone, Kari Kollun på Ringebu, som døde litt over 1900-talet hadde fått gjort seg likkiste, som ho hadde ståande i mange år på sliin dane oppunder taket i den vesle stugua si, med ho venta på døden.
61. Ofte var det dei nærmaste. Faren laga kiste til kona eller barna, eller det kunne vera ein bygdatnikkar. Slike på dei større gardar brukte bygdatnikkar.
62. Ofte var ho umåla, men seinare var det slikke miale ho svart, slike på større gardar. Umåla kiste var til å vera det opphevdys.
63. Kring 1925-30-åra. Det var da berre brukte kjøpte kiste. For den tid var kjøpe kistene og svartmåla.
74. Berre nærmaste skyldfollut var med la liket i kista. Det var inga slike høg tidsstund. Kista stod oftast på laom eller stabbur. Dei strødde ofte einn på golvet.
82. Ja det var dei svart nøye med. Liket var borte inn med føtene først, så snudde dei liket og la det med føtene mot døra.
86. Det var vanlig at alle som kom innom på garden i den tida skulle sjå liket, og grannane gjekk ofte for å sjå liket.
87. Nei.
93. Nei aldri. Helst skal ein i dag ha mørke klea ved gravøl, men det er tvilsamt om denne sliikken er gamal. Sliikken med sørgebånd myttest ikkje ha i bygda.
95. Folk helst det for at det ikkje var bra for den avdøde om dei sørge for mykje. Det bli fortalt om døde som kom att og bad dei etterlevande ikkje sørge så på seg, dei fekk ikkje fred

for saga.

98. Det var aldri gravfed som dagin. Fordi andre dagane var det ikkje nokon regel.
99. Gravøl, gravfed.
100. Dessom húsromet tillet det skulle liket seingast ut frá skjúna, men da det var smátt om hús rom kunde det at det vort gjort ute. Som gútunge minnst eg eit slikt tilfelle.
101. Lobbet var på kista når ein song ut. Men for dei bor kista inn på stabben eller laeren, var lobbet av, og alle som var med i gravølet var borke og "sag" liket.
102. Kista var heilt nake, utan åklode og blommar.
110. Utgjint her.
114. Ja. Men heit til i 1925-åra var det ikkje vanleg at presten var til stades i småkørs heimane, men berre på dei store gardane. Presten held nå alltid tale i heimen.
116. Eg har vore med i mange gravøl utan prest. Det vort ikkje sagt nokon ting. Dei berre song ei salme for dei bor ut liket. Det var anten laeren eller ein annan vanleg manns med god sangrøyst som song ut liket.
119. Næraste skolefolk og grannar. Sønne bor ofte foren.
121. Det & slikt enda.
122. Med fotendene først.
125. Ja.
128. Ja, ut på bænket.
129. Dei fleste menn var med til kyrkja. Liandle menn var ofte att heime.
130. Tgrunnen ikkje i fullt omfang for bilane kom.
131. Ja. Folk snakka i lange tider etterpå om at i det og det gravølet var det så og så mange hestar i tilfølgjet.
132. Veggen ut til grinden av bænket peynte med bor, brakta ved utgangs døra og utgangsgrinda.
134. Delvis i 1920-åra.
135. Det kan vera alle som & nemnt i spørsmålet.
138. Ein flagger alltid på halv stang heile dagen.
143. Finst ikkje minne om det. Trunkil i 1850-åra var det

- ein del stode i bygda, de ein måtte beakista eit godt stykke.
145. *Barv.*
148. *Ja.*
149. *Da kjerte dei så fort dei ville.*
150. *Det kunne vera ein brufast gamal tenestkar, ofte og ein nær slektning.*
157. *Ja.*
154. *Dei tok meste av klengen frå kjirkjeklukkene, og meinte å kunne tyde denne for sale eller usale.*
156. *Dei tok kista beinast av vagna og bar ho til grava.*
159. *Dei same som bar kista ut frå heimen.*
161. *Her v annestkjirkje. Presten var aldri møtt fram, om han ikkje var mid i gravølet. Jord påkastning var meste onse- se søndag.*
163. *Nei. Det har heust i seinare tid.*
167. *Utav akkurat å kunne tidferde det skulle ytra det var kring 1915.*
169. *Oftast nærmaste skyldfolka. Det vart gjort før gravferd.*
174. *Gravene vart mest ikkje stelt med frå gammalt. Berre dei store gardane hadde gravsteinar. Elles sette dei med ein ofte utshore skav av bord, mange hadde ingenting.*
177. *Ein sjölmorder felik ikkje fara gjennom kjirkjegardsporta. Kista vart lyfta over muren. Det vart ikkje ringt med kjirkjeklukkene for ein sjölmorder.*
179. *I nordre hjørna av kjirkjegarden, på baksvia av kjirkja.*
180. *Det eg har høyrdom vart dei "sette ned på" til ein kran som elles vart gravlagt. D. v. s. det dødforte barnet vart lagt oppå kista til ein annan som vart gravlagt.*
182. *Gravøl.*
183. *Helst ein framveksing, eller stor gubtinge. Sjølv har eg som gubtinge gått som bjodar fleis gonger. Eg leverer da skriftleg bjoding.*
184. *Beirlaget var det vanlige som for bryllups.*

187. Det eg minnest var bjodinga skivi på svartkanta
brø.
188. Ja allestader.
189. Ja.
190. Alltid 2 dagar. Den 3. dagen kom berre skjøfolfket.
191. Eg gjo att slik og minnest frå min barndom; Ved 9-10-
tida om morgonen kom gjestene til gards. Dei fekk da
kaffi og kaker. Så var det mat "for dei dro til kyrkja"
smør, ost, lefse, brød, ymse slag kjøtt pålegg, heim brygt øl-
Dei det var lang veg til kyrkja hadde dei gjene med kaker
og kaffe som dei åh ein stund ved kyrkja. Her gravøls-
folket kom heim middag. Det var gjene sò (sodd)
og fersk kjøtt med lefse til, eller fersk fisk, ofte bær
delane. Aldri dessert, Heim brygt øl. Så kaffe og kaker.
Utpå kvelden kveldsmat som ofte var gravt i
spann. Neste dag kom gjestene ved 10-tida. Trak-
kinga var stort sett den same. Blodpølse var ofte
brukt til første måltid, hankalkjøtt og litnaude.
Somme tider gjekk gjestene etter middagskaffen andre
dagen.
194. Ofte var det seshilte kokker som stod for kokinga.
Men dei normale kvinnelige slektingar var ofte
med varta opp.
195. Om det var stridaste omna stansa folk arbeid for
å gå i gravøl.
196. Gjestene hadde sindingane med seg når dei kom
til gravølet første dagen.
201. I 1930-åra var gravøla iinnstucka til 1 dag, men
den dagen var stort sett halde i gamle former. Slik har
det mykje var enda.
202. Heim brygt øl, si røppø, kjøpsøl.
203. Det brø og ein kan seie, slyg brygginga.
204. Nei, nå er det helst både sending og kans frå dei nærmeste
205. Neppe Krauser i større omfang før etter 1920-åra. Eg
minnest heilt nakne kiste frå min barndom

206. Dei eldste Krauser var laga heime av lyng, og om sommaren med i stühne villo blomst.
207. Kring 1930-åra var Bygde sløyfrevanleg.
- 208-09. Ein del Krauser var kasta på kista i grava. Andre var hengt inn i Kjøtje soala, og lagt på grava om søndagene første tida etterpå, selv da lyng Krauser.
210. Kaffe og Kaker for ein drøg til Kjøtje. Middag var ein Kjem heim, Kaffe etterpå og oflast Koldsmat. I enkelte tilfelle litt euklar. Øl, heimebrygt sicoppøl, pils eller alkoholsvakt kjøpeøl.
211. Her i bygda har vi ikkje hobellv, men vi har eit vaktel og Bowley ungdomshus, og i seinare år har det ikkje vore halde så få gravøl der. Oflast & traktvinger den vanlege, men av og til litt euklar. Det er ein tendens til forenkling.
212. Frå dei litt større gardar frå 1915-åra og utover. Først i 1930-40-åra var avsking vanleg mellom småbønderfolk